

der „voetstappen”, die mede de Isterberg tot een uniek natuurmonument hebben gemaakt.

Een reis naar de graafschap Bentheim om deze „Röhrenbauten” te zien is zeker de moeite waard. Is een trip over de grens te bezwaarlijk, wel, in de prachtige jeugdhierberg „Huize Brecklenkamp”, een gerestaureerd 17de eeuws adellijk huis in de gemeente Denekamp, toont de herbergvader Brilleman belangstellenden gaarne een prachtige hoefijzervormige afdruk in een der zandstenen platen, waarmee de grote zaal is betegeld. Hier kan men dus ook kennis maken met een zeer merkwaardig fossiel, dat eens de oude Krijtzeestranden bewoonde, vertegenwoordiger van een diergroep, die zich sedert het Kambrium wist te handhaven.

Enschede, Mei 1951

H. Krul

LITERATUUR

A. BENTZ — Fossile Röhrenbauten im Unterneocom des Isterbergs bei Bentheim. Jahrb. der Pr. Geol. Landesanstalt für 1928, Band XLIX. 1929.

J. B. BERNINK — Ons Dinkelland. 3e druk. 1926.

FR. HAMM — Ueber Rhizocoralliden im Kreidesandstein der Umgegend von Bentheim. Mitt. der Provinzialstelle für Naturdenkmalpflege Hannover, Heft 2. 1929.

FR. HAMM — Gestielte Krinoiden im unterneokomen „Bentheimer Sandstein”. 22. Jahresber. des Naturwissensch. Vereins zu Osnabrück. 1932.

H. SPECHT — Das Bentheimer Land II. Der Heimatboden. 1925.

Zwarte roodstaarten broedden in Den Haag

Een vorige keer mocht ik u iets vertellen van mijn vogelwaarnemingen op puinvlakten in Den Haag in 1949. Het aardigst was daarbij wel een invasie van de zwarte roodstaart. Hoewel ik op het door mij onderzochte terrein¹⁾ wel vier paartjes regelmatig had waargenomen en later ook hun talrijk kroost, was ik er dat jaar toch niet in geslaagd ook maar één nest te vinden. In 1950 mocht ik echter meer geluk hebben.

Het begon al vroeg; 20 Maart zat er een fraai uitgekleurd ♂ in de ene hoek van het terrein en schalde me het krts-krts-krts... dzidzidzidzi! weer tegemoet. Het overrompelde me eigenlijk een beetje, want er waren nog volop bonte kraaien en de tijftjaf was er amper²⁾. Wat me wel het meest opviel was, dat die zwarte roodstaarten direct na aankomst al „op volle zang” waren. Bij andere zangertjes neemt de zang merkbaar toe naarmate de broedtijd nadert. Ook na de broedtijd zingen de zwarte roodstaarten regelmatig door tot de dag in October, waarop ze ons verlaten.

Op een avond, zo op het eind van April, was ik getuige van een territorium-zangduel. Verwoed zongen twee mannetjes, gezeten op de dakvorsten van twee tegenover elkaar gelegen villa's, met een frequentie van 10—15 volledige zangen per minuut! Van de vrouwtjes was in die dagen geen spoor meer te bekennen, zodat dit me wel het juiste ogenblik toescheen, de fundamenten van de afgebroken huizen eens nauwkeurig na te pluizen. Spoedig had ik een paartje (1) gelocaliseerd, maar het nest bleef vooralsnog onvindbaar. Enige dagen later (12/5) schetterden beide bewoners me niet meer driftig toe, toen ik in het fundament afdaalde. Ongelukkigerwijze vond ik bij die gelegenheid het uitgehaalde nest: paartje 1 had dus aanvankelijk geen succes gehad. Een dikke week later ontdekte ik echter een ♂ met een insect in de snavel op het balkon van een van de laatste nog onbewoonde huizen. Deze keer was ik werkelijk een broedgeval (2) op het spoor. Nadat het wijfje ook met voer

¹⁾ Ingesloten door Stadhouderslaan, Scheveningsweg en Adr. Goekooplaan.

²⁾ Niet op het bedoelde terrein, maar op het landgoed a. h. Bakkerslaantje te Rijswijk.

op de balkonrand was neergestreken, hieven de hongerige jongen ergens in de balkonkamer een doordringend gekrijs aan. Na elkaar schoten de ouden door de vensterloze ramen naar binnen. Het gekrijs luwde en hield op, terwijl de ouden ieder door een raam weer naar buiten vlogen. Dit tafereeltje herhaalde zich die morgen om de tien minuten. Soms wachtte het ♂ op het ♀, soms gingen beide tegelijk naar binnen, maar steeds krijsten de jongen in de balkonkamer. Het ging me er nu nog maar om, het nest te zien te krijgen.

Met een in de tuin liggende ladder klommen wij op het balkon. In de kamer ontdekten wij op het latwerk van het vernielde plafond het stevig gebouwde komvormige nest: het bevatte vijf naakte jongen! Aanvankelijk deden de ouden ongerust, maar nadat we stil in een hoekje waren gaan zitten, won de ouderlijke drift het van hun vrees.

Toen we weer naar beneden zouden gaan, werden we „gesnapt” door de opzichter van de aannemer, die de villa's herstellde, maar nadat we hem van onze goede trouw overtuigd hadden, was hij ons graag terwille en liet ons nog een andere onbewoonde villa zien. We zagen er van alles, echter geen zwarte-roodstaartenfamilie; die zag ik een paar dagen later. Familie 3 bestond (eind Mei) uit een fraai gekleurde man, die druk in de weer was om vijf pluizige jongen te voeren. Deze waren al vrij goed vliegvlug, maar bleven rustig zitten wanneer je ze naderde. Meestal bleven ze bij elkaar in groepjes van 2 of 3. De volgende dag trof ik deze familie niet meer op dezelfde plaats, maar op één van de puinhopen op de vlakte. Het waren toen nog maar drie jongen en het zorgzame mannetje. Eigenaardig is, dat ik bij deze familie nooit een ♀ heb gezien.

Diezelfde dag ontdekte ik een nest in een fundament en wel in een afgebroken verwarmingsbuis. Drie jongen werden regelmatig door een ♀ gevoerd. Het bij deze familie (4) behorende mannetje zong steeds op de huizen aan de Stadhouderslaan en vertoonde zich zelden en dan nog vluchtig bij het nest. Naarmate de jongen groeiden, voerde het ♀ niet meer zo vlot; ze lokte nu eerst vanaf verschillende punten om het nest: „oe-iet... tektek”. Daarbij maakte ze dan kwieke buiginkjes en draaide het kopje heen en weer. Begin Juni was roodstaartengezin 2 uitgevlogen. De jongen lieten zich weer gemakkelijk bekijken en naderen; ze hadden nog steeds witgerande brede snaveltjes, maar al een mooi volwassen-aandoend rood staartje. Ook hun gedragingen deden al sterk aan de volwassen vogels denken: ze maakten dezelfde driftige buiginkjes, begeleid door een vinnig oe-iet... tek. Dagen lang heb ik dit groepje bij elkaar gezien, nu eens onder de heesters, dan weer op een oud muurtje en steeds met een alarmerende oude, die aan zijn bezorgdheid uiting gaf met: „tie-ie-ie... errrrre... tie-ie-ierrr!” of met het rateltje: „tek-tek-tek-tek”!

Zo'n volwassen man is helemaal geen saaie zwarte roetmop; zijn voorhoofd is iets grijsig op de plaats waar zijn „gekraagde” neef de witte pet draagt. Zijn staart is van onderen warm rood en op de vleugels draagt hij twee witte spiegels, wel niet zo helder als die van de vink, maar op het zwart des te mooier uitkomend!

Midden-Juni trof ik tot mijn grote vreugde paartje 1 bij het voeren van drie jongen in hetzelfde fundament, waar ik hun eerste uitgehaalde nest had gevonden. Gelukkig hadden ze nu een gat op groter hoogte in een muur uitgezocht, zodat ze aan grijpprage vingers minder kans boden.

Eind Juni was paartje 2 aan het tweede legsel. Van de andere paartjes kon ik geen broedgevallen meer waarnemen, hoewel ik in het territorium van paartje 3 nog een baltsvlucht zag.

Begin September werd aan de laatste leegstaande villa druk gebouwd en was men bezig de oude fundamenteën in de vlakte op te blazen en met drag-lines uit te graven. Ondanks al deze drukte waren er nog steeds veel zwarte roodstaarten en zelfs het slechte weer legde de mannetjes het zwijgen niet op. Ook toen kon ik nog 15 en zelfs 20 volledige zangen per minuut horen.

Hopelijk komen deze sympathieke zangertjes volgend seizoen weer terug en slagen ze erin, ondanks de in hun nadeel veranderde omstandigheden op en om de puinvlakte, zich te handhaven als Haagse broedvogels.

J. J. Waldorp, Delft

Areaal-uitbreiding van de zwarte roodstaart?

door Dies Vleugel (Den Haag)

In aansluiting op de mededeling van Waldorp leek het ons de moeite waard, eens na te gaan, in hoeverre de Haagse afbraak-broedgevallen in verband staan met een op het eerste gezicht waarschijnlijke uitbreiding naar het Westen. De Zwarte Roodstaart komt immers alleen in het Oosten van ons land algemener voor. Als resultaat van ons onderzoek kunnen we het volgende over de achtergrond van de vestigingen in Den Haag meedelen:

De Zwarte Roodstaart heeft zich vermoedelijk vanuit Centraal-Europa, waar hij sinds onheuglijke tijd schijnt voor te komen, naar onze streken uitgebreid. Hij komt b.v. ook in Marokko nog voor en andere rassen bewonen Perzië e.d. tot in Tibet toe. Hij heeft zich van zijn aloude woonplaatsen naar het Westen en Noorden uitgebreid. In 1600 kwam hij echter nog niet te Neurenberg als broedvogel voor. In de laatste 150 jaar heeft deze aardige soort zich over geheel Noord-Duitsland verspreid en komt tegenwoordig zelfs wel (sporaadisch) in Denemarken en Zuid-Zweden voor.

In Nederland kwam hij omstreeks 1925 in het Westen nog zeldzaam voor als broedvogel, terwijl trekkers er ook slechts weinig werden opgemerkt. Zelfs in midden-Nederland was hij nog wel zeldzaam te noemen. Hij broedde evenwel in 1876 al in Leiden, maar als grote merkwaardigheid in dit deel van ons land. In de dertiger jaren is de Zwarte Roodstaart zich steeds meer in het Westen gaan vertonen. In vele gevallen betrof het evenwel slechts territoria, waar wel een zingend mannetje, maar geen wijfje aanwezig was. Dergelijke mannetjes vallen, doordat alle vrije tijd aan het zingen kan worden besteed, meer op dan hun „gehuwde” soortgenoten.

Het is stellig dikwijls moeilijk, de soort inderdaad broedend te vinden op de plaats van voorkomen. Momenteel is de Zwarte Roodstaart in het Westen nog steeds vrij zeldzaam te noemen, als hoedanig „De Nederlandse Vogels” hem dan ook noemt. Wij hebben hem soms in Nijmegen onder eigen dak broedend gehad, d.w.z. hij bouwde wel eens een nest op een hoog liggende zolder, maar in andere jaren was hij gedurig aan het zingen, maar zijn nest bleef onvindbaar, hoewel het er stellig geweest moet zijn.

Het diertje heeft een sterke voorkeur voor hoge gebouwen. Daar houden zich ook de mannetjes op, die pionierterritoria vestigen. In de dertiger jaren hoorden wij er b.v. op het nu weer in alle glorie herbouwde stadhuis van Middel-